

VI Kongres Afrykanistów Polskich¹

20–22 kwietnia 2021 r.

Organizatorzy: Polskie Towarzystwo Afrykanistyczne,
Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego,
Państwowe Muzeum Etnograficzne w Warszawie.

Kongres Afrykanistów Polskich od 2007 roku przyciąga szeroko reprezentowane środowisko polskich afrykanistów: etnologów, archeologów, historyków, politologów, językoznawców oraz innych badaczy i pasjonatów zajmujących się Afryką. Wydarzenie to odgrywa istotną rolę w integrowaniu środowiska polskich afrykanistów, stając się okazją do prezentacji najnowszych badań naukowych, a także wymiany opinii i doświadczeń. Kongres organizowany jest przez Polskie Towarzystwo Afrykanistyczne (PTAfr) przy współpracy krajowych ośrodków badawczych i naukowych.

Początkowo VI edycja Kongresu zaplanowana była na maj 2020 r., a jej organizacją zajmowali się pracownicy Jagiellońskiego Centrum Badań Afrykanistycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego (UJ), przy współpracy innych jednostek naukowych UJ oraz PTAfr. Niestety z powodu pandemii Covid-19, która rozpoczęła się w marcu 2020 r., VI Kongres Afrykanistów Polskich w Krakowie został odwołany.

Kongres odbył się ostatecznie prawie rok później i z powodu wciąż trwającej pandemii odbywał się w formie zdalnej. Jego organizacji podjęły się ośrodki warszawskie: Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego (IEiAK UW) przy współpracy Polskiego Towarzystwa Afrykanistycznego oraz Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie (PME). Patronat honorowy nad całym przedsięwzięciem objął Marszałek Województwa Mazowieckiego Adam Struzik.

W Kongresie wzięli udział zarówno badacze posiadający wieloletnie doświadczenie naukowe, jak i studenci i doktoranci. Internetowa formuła konferencji umożliwiła wzięcie w niej udziału polskim naukowcom przebywającym za granicami Pol-

---

¹ Dokładny program Kongresu znajduje się na stronie internetowej: <http://www.kongresafrykanistyczny.pl/>. Część wydarzeń dostępna jest na kanale PME na YouTube: https://www.youtube.com/channel/UCVTMTk7WIBCo5ydRjhU0_IQ

ski, a także gościom zagranicznym m.in. z Sudanu, Mozambiku i Włoch. Ponadto dzięki transmisji za pomocą internetu, biernie w Kongresie mogli uczestniczyć wszyscy zainteresowani tematyką afrykańską, także osoby spoza świata naukowego. Kongres urozmaiciły wydarzenia towarzyszące, zorganizowane przez PME.

Pierwszego dnia otwarcia Kongresu dokonali: Robert Zydel – Dyrektor Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie, Wiesław Raboszuk – Wicemarszałek Województwa Mazowieckiego, dr hab. Hanna Rubinkowska-Anioł – Przewodnicząca Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Afrykanistycznego oraz prof. Maciej Ząbek – Dyrektor Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej UW, główny organizator Kongresu. W uroczystej sesji plenarnej wystąpili goście zagraniczni: dyrektor Centrum Studiów Sudańskich w Sudanie prof. Hayder Ibrahim Ali, który omówił sytuację polityczną w Sudanie oraz prof. Federica Guazzini z Università per Stranieri di Perugia w Perugii (Włochy), która przedstawiła problem skomplikowanych relacji etiopsko-erytrejskich.

Podczas trzech dni trwania Kongresu wygłoszono ponad sto referatów z zakresu: historii, historii sztuki, kulturoznawstwa, politologii i stosunków międzynarodowych, językoznawstwa, literaturoznawstwa, socjologii, etnologii i antropologii. Tematyka wystąpień dotyczyła także ekologii, turystyki, migracji i religii. Wiele wystąpień opierało się na badaniach terenowych przeprowadzonych w krajach afrykańskich. Wystąpienia podzielono na bloki według kryterium regionalnego oraz problemowego, a więc m.in. „Afryka Wschodnia (Migracje i rolnictwo)”, „Afryka Południowa (Historia, polityka i turystyka)”, „Afryka post-portugalska i Kongo (Archeologia, historia i kultura)”.

Kilka sesji poświęconych zostało historii Afryki, a referaty wygłosili m.in. dr hab. Marek Pawełczak, który przybliżył historyczne przekazy na temat buntu *akidy* przeciw władzy sułtana Zanzibaru, dr Eugeniusz Rzewuski, który opowiedział o genealogii i topogenii w suahilskich kronikach sułtanatu Tungi w Mozambiku. Z kolei kwestię rozliczeń niemieckiego kolonializmu na przykładzie kraju związkowego Wolnego Hanzeatyckiego Miasta Brema scharakteryzowała dr Anna Paterek z Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. W kilku wystąpieniach pojawiła się także tematyka z pogranicza historii i pamięci w Afryce. Werbista, książd prof. dr hab. Jacek Pawlik z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (UWM) opowiedział o działaniach podejmowanych we współczesnym Beninie, mających na celu rozliczenie się z procederem handlu niewolnikami, w którym czynnie brało udział królestwo Dahomeju, do którego historycznie i kulturowo odwołuje się dzisiejszy Benin. Dr Małgorzata Kamecka z Uniwersytetu w Białymstoku przedstawiła uwagi o pamięci i historii Afryki w kontekście niefortunnej wypowiedzi byłego prezydenta Francji Nicolasa Sarkozy'ego, który podczas wystąpienia na uniwersytecie Cheikha Anta Diopa w Dakarze, stolicy Senegalu, w 2007 r. zasugerował, że „Afrykanie nie weszli do historii”. Dr Krzysztof Górny

(UW) przedstawił losy portugalskich pomników kolonialnych w Bissau, dawnej Gwinei Portugalskiej, a mgr Kinga Turkowska (UW) opowiedziała o przejawach upamiętnienia okresu czerwonego terroru w Etiopii.

Nie zabrakło także referatów dotyczących bieżącej sytuacji politycznej w krajach afrykańskich. W panelu anglojęzycznym „Sudan: «New Sudanese Spring»” (Sudan: «Nowa Wiosna Sudańska») wzięli udział goście z Sudanu: prof. Abdu Mukhtar Musa z Islamskiego Uniwersytetu w Omdurmanie w Sudanie, dr Salah Al Bander reprezentujący stowarzyszenie International Association for Intelligence Education oraz dr Mohamed Torshin, polityk i naukowiec zajmujący się polityką afrykańską, w tym sudańską. Wraz z prowadzącym panel, politologiem dr. Nagmeldinem Karamallą z Wyższej Szkoły Handlu i Usług w Poznaniu, dyskutowali na temat zmian politycznych zachodzących w Sudanie. Dr hab. Wiesław Lizak, prof. UW opowiedział o międzynarodowych konsekwencjach kryzysu libijskiego (2011–2021). Bilans sytuacji politycznej w ostatnich piętnastu latach w Burundi przedstawiła dr hab. Joanna Bar, prof. Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Refleksje na temat sytuacji w Etiopii po 2018 roku, z uwzględnieniem konfliktu w Tigrz, przedstawili: dr Krzysztof Błażewicz oraz dr hab. Degefe Kebe Gemechu z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego. Natomiast dr hab. Hanna Rubinkowska-Anioł scharakteryzowała obecną sytuację polityczną i społeczną w Etiopii w perspektywie długiego trwania (*longue durée*). Dr Margot Stańczyk-Minkiewicz z Uniwersytetu Gdańskiego przedstawiła bilans czterech lat prezydentury Adama Barrowa w Gambii.

Początek pandemii koronawirusa na Madagaskarze zrelacjonowała przebywająca tam wówczas Milena Orlińska, studentka Uniwersytetu Warszawskiego. Kwestie zdrowia pojawiły się jeszcze w innych wystąpieniach, m.in. w referacie dr Agaty Frankowskiej, która przedstawiła wyniki swoich badań nad praktykami zdrowotnymi matek na obszarach wiejskich w południowej Etiopii. Wpływ chorób na ekspansję Europejczyków w Południowej Afryce oraz na relacje między osadnikami a lokalnymi społecznościami Khoisan w XVIII w. i w okresie późniejszym przedstawił prof. dr hab. Michał Leśniewski.

W tematach poruszanych podczas Kongresu pojawiła się także kwestia migracji oraz przemian kulturowych, tożsamościowych i społecznych w środowiskach ludności migrującej. Dr Zuzanna Augustyniak (UW) poddała analizie zjawisko zmian w modelu męskości etiopskich migrantów przebywających w Egipcie. Mgr Shepherd Mutsvara z Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie podjął temat uchodźców mieszkających w obozach w Kenii i Ugandzie. W swojej prezentacji zwrócił uwagę na niebezpieczeństwo zaniku tradycyjnych więzi społecznych i utraty dziedzictwa kulturowego.

Inną ważną kwestią są zmiany klimatyczne w Afryce. Temat ten podjął m.in. dr Jerzy Gilarowski (Uniwersytet Dar es-Salam, Tanzania) w referacie dotyczą-

cym konsekwencji zmian klimatycznych dla rolnictwa Tanzanii, natomiast mgr Justyna Adamus z Uniwersytetu Jagiellońskiego podjęła się analizy konfliktów zachodzących w relacji człowiek – środowisko na przykładzie Nairobi (stolicy Kenii) i Parku Narodowego Nairobi w Kenii.

Kilka wystąpień poświęconych było turystyce w krajach afrykańskich. Dr hab. Sylwia Kulczyk, prof. UW postawiła pytanie „Czy turystów może być za mało?” i wymieniła bariery uniemożliwiające rozwój turystyki w Nigrze. Prof. dr hab. Andrzej Kowalczyk (UW) dokonał analizy zagospodarowania turystycznego geostanowisk w kontekście koncepcji przestrzeni turystycznej na przykładach z Afryki Południowej. Problemy włączania społeczności lokalnych w łańcuch korzyści płynących z rozwoju turystyki safari w regionie Samburu w Kenii opisał mgr Tomasz Kępski (UJ).

Szeroko prezentowane były także badania etnograficzne, m.in. dr hab. Jacek Łapott, prof. UŚ przybliżył rytuał *sigui* (inaczej święto odrodzenia), obchodzony co sześćdziesiąt lat w społeczności Dogonów z Mali, a prof. dr hab. Ryszard Vorbrich (UAM) przedstawił wzór kobiecego piękna, jaki funkcjonuje wśród kobiet z subkultury Diriyanke (w wolnym tłumaczeniu z jęz. wolof: „wspaniała dama”) z Senegalu.

Tematykę języków afrykańskich podjęły m.in. prof. dr hab. Nina Pawlak (UW) w referacie dotyczącym wspólnoty kulturowej w Afryce Zachodniej, a dr hab. Beata Wójtowicz mówiła o instytucjonalnym wsparciu dla rozwoju i rozpowszechniania języka suahili. O twórczości artystów i pisarzy afrykańskich dowiedzieliśmy się z referatów m.in. dr hab. Renaty Diaz-Szmidt, prof. UW („Polityczny wymiar twórczości angolskiego pisarza Jose Eduarda Agualusy”), dr Patrycji Kozieł z Polskiej Akademii Nauk (PAN) („Afrofuturyzm vs. afrykański futuryzm – przyszłość wyobrażona w twórczości Nnedi Okorafor”) oraz mgr Esther Makwin Ephraim z Uniwersytetu Jana Długosza w Częstochowie („Understanding the African Cultural Topoi used in Chinua Achebe’s Things Fall Apart (1958), Part One”).

Wśród problematyki wystąpień nie zabrakło także tematyki muzealniczej i kolekcjonerskiej: dr hab. Aneta Pawłowska, prof. Uniwersytetu Łódzkiego przybliżyła czeskie kolekcje artefaktów afrykańskich, m.in. najstarsze zbiory zgromadzone przez Cesarza Rudolfa II, zawierające ciekawe obiekty z kości słoniowej. Dr hab. Małgorzata Szupejko pokazała przykładowe przedstawienia Afryki, jakie można znaleźć na liczących kilkadziesiąt lat pocztówkach zgromadzonych przez afrykanistę, Adama Rybińskiego. Dr hab. Anna Nadolska-Styczyńska, prof. Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu opisała zbiory masek ludu Pende z Demokratycznej Republiki Konga, które należą do zbiorów Muzeum Misyjno-Etnograficznego w Pieniężnie. Natomiast mgr Dariusz Skonieczko z Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie opowiedział o kolekcji sztuki afrykańskiej znajdującej się w zasobach tej instytucji.

Różnorodne oblicza relacji Polski z krajami afrykańskimi oraz ich obywatelami przedstawiła dr hab. Izabella Łęcka w referacie „Poziom empatii w stosunku do imigrantów z Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu w dwuetapowym badaniu z udziałem studentów Uniwersytetu Warszawskiego”. Natomiast prof. dr hab. Arkadiusz Żukowski (UWM) scharakteryzował politykę zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej wobec Republiki Południowej Afryki.

Uczestnicy Kongresu mogli także przed ekranami swoich komputerów wziąć udział w wydarzeniach towarzyszących. Pierwszego dnia po wystawie stałej „Afrykańskie wyprawy, azjatyckie drogi”, Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie, oprowadził jej kurator, Dariusz Skonieczko. Natomiast wieczorem, z sali widowiskowej Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie, odbyła się transmisja koncertu prof. Marii Pomianowskiej z Akademii Muzycznej w Krakowie im. Krzysztofa Pendereckiego.

Obsługę techniczną Kongresu, na platformie ZOOM oraz na YouTube zapewniali pracownicy Państwowego Muzeum Etnograficznego. Niewątpliwie, zdalna forma Kongresu umożliwiła bierne uczestnictwo w wydarzeniu szerokiej publiczności, nie tylko ze świata naukowego, ale także wszystkim zainteresowanym tematyką afrykańską.

Ostatniego dnia obrady Kongresu podsumowali: Robert Zydel – Dyrektor Państwowego Muzeum Etnograficznego w Warszawie, prof. dr hab. Nina Pawlak (UW), dr hab. Wiesław Lizak, prof. UW, prof. dr hab. Ryszard Vorbrich (UAM) oraz prof. dr hab. Maciej Ząbek (UW), którzy okazali zadowolenie ze stanu polskich badań afrykanistycznych, ich różnorodności i kierunków rozwoju. Zauważyli także korzyści płynące ze współpracy jednostek naukowych i kulturalnych w upowszechnianiu wiedzy o Afryce i wyrazili nadzieję na kontynuowanie podobnych działań w przyszłości.

Kinga Turkowska